

ДО ЛЮБЛЯНА И НАЗАД

СЛОВЕНСКО-БЪЛГАРСКИ ЛИТЕРАТУРЕН МАРИПРУТ

(BLAGO)SLVENIJA RUMENA LEONIDOVA

Maja Kovač

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani v sodelovanju s Sofijsko univerzo Sv. Kliment Ohridski

Mentor: prof. dr Ljudmil Dimitrov

Sofija. Plovdiv. Beseda 3

V mesecu juniju Melnik vsako leto postane središče poezije, in sicer kar v mednarodnem smislu, kajti gre za prizorišče festivala Melniškite вечери на поезията (Melniški večeri poezije). V okviru večdnevnega dogajanja potekajo kulturne prireditve, ki se jih udeležijo gostje iz Bolgarije in tujine, predvsem sosednjih držav, s čimer se krepijo na najplemenitejši način krepijo interkulturne vezi in gradijo nova poznanstva ter snujejo nadaljnji načrti. Sklop dogajanja temelji na natečaju, ki ga organizira fondacija Melniški večeri poezije oziroma Založba Melnik, namj pa se pesniki prijavijo s svojimi še neobjavljenimi besedili v kateremkoli južnoslovanskem jeziku, in sicer lahko pošljejo do pet avtorskih pesmi ali do deset haikujev, za katere obstaja posebna kategorija. Glede na to, da je tema natečaja prosta, so besedila, ki jih tričlanska mednarodna žirija prejme v branje in ocenjevanje, precej raznoliko, se vsako leto podeli tudi več nagrad: mednarodna nagrada Melniški večeri poezije, prva, druga in tretja nagrada za poezijo na poljubno temo, nagrada za najboljšo pesem o mestu Melnik, posebna nagrada Založbe Melnik in revije Irin Pirin, nagrada Trpko vino za pesem o vinu, nagrada za najobetavnejšega mladega pesnika, nagrada Za Svobodo v spomin pesniku Krstu Hadžiivanovu, prva, druga in tretja nagrada za haiku. Osrednjo prireditve spremišča še bogat kulturni program, ki vključuje gledališke predstave, koncerte, razstave, bistven pa je recital neprekinjenega branja poezije.

Leta 2008 je glavno nagrado in nagrado VMRO (Notranja makedonska revolucionarna organizacija) za pesem "Песен за Леонид войвода" (Pesem o vojvodi Leonidu) prejel Rumen Leonidov. Avtor je pesem posvetil svojemu pradedu Leonidu Jankovu, v njej pa pravzaprav v tematiziral njegove zgodovinske podvige. Leonid Jankov je namreč znan tudi kot vojvoda Leonid in Lev Balkanski, naštete psevdonime pa si je dobesedno priboril v številnih bitkah proti Otomanskemu imperiju. Bolgarski revolucionar je bil rojen leta 1878 v Mačukovem, ki danes spada pod grško ozemlje. Že zgodaj se je vključil v Notranjo makedonsko revolucionarno organizacijo (VMRO) in najprej deloval kot kurir. Kasneje je aktivno sodeloval v Bajalski aferi leta 1901, zaradi česar je bil tudi aretiran. Leta 1903 je bil udeleženec Ilindenske vstaje proti turški oblasti. Umrl je leta 1905 v vasi Gjavoto blizu Bogdancev v današnji Republiki Severni Makedoniji, pokopan pa je v Gevgeliji v skupnih grobiščih skupaj z ostalimi vojaki. Njegova junaška dejanja so zapisana v bolgarski kolektivni spomin, kar se odraža tudi v književnosti, najprej v ljudskem izročilu. V korpusu bolgarskih ljudskih pesmi motiv vojvode Leonida najdemo v pesmi »Песен за Леонид войвода« (Pesem o vojvodi Leonidu).

Тръба тръби Гевгелийско,
цело Турско даваджия,
от юнака Леонида.
Царот дочул и изпратил
до три войски ми тирански:
пръва войска е дойранска,

втора войска е струмичка,
трета войска е гевгелска.
Всека войска по иляда,
я Леонида сал с двамина.
Го тражиле вов Богданско,
го найделе вов Гявочко,

*вов Гявочко, вов Гюров-дол.
Леонид юнак под стила,
сърце му е от динамит.
Леонид фана по реката,
юнак Томе край реката,
таушанов по баира.
Отговаря юзбашия:
- Леониде, ти джелатин,
предай ми се ти на мене,
да те карам при султана.
Отговаря Леонида:
- Ей джандарма, юзбашио,*

*ногу срамно на българин,
жив да падне в турски раџи!
Извади си Леонида,
извади си реворвера,
на го стреля юзбашия,
в десна рака, вов рамото.
Па завърте резорвера,
сам се стреля Леонида.
Преди душа да предаде,
сокъришил е реворвера,
реворвера, малихера,
да не падне в турски раџи.*

Revolucionarna ljudska pesem tematizira resnične zgodovinske dogodke, glavni junak epske pesmi je vojvoda Leonid, ki je ostal sam z dvema vojakoma proti tremi številčnejšimi četami. Opevano je njegovo samožrtvovanje, s katerim je ohranil svojo čast in ponos celega naroda, da se nasprotniki ne bi mogli izživljati nad njim. To pomeni, da je v brezihodnem položaju našel rešitev, hkrati pa je dostojanstveno prenesel smrtni strah in grožnje s smrtjo.

Isto temo obravnava tudi že omenjena avtorska pesem Rumena Leonidova, ki jo je v spomin na svojega pradedka in narodnega heroja sestavil leta 2008 (Зари 2010):

ПЕСЕН ЗА ЛЕОНИД ВОЙВОДА

*Тръба тръби в Гевгелия,
Леонида чета сбира.
Гледа го свети Илия
и му дума два-три сбора.
Де си тръгнал Леониде,
де си тръгнал, капитане,
срещу тебе войски идат,
люта брана ке настане.
Първа войска Гевгелийска,
втора войска е Дойранска,
трета войска е Струмишка,
се аскери, баш душмански.
Сам ги води падишаха,
сам си, сине, с малка свита,
три илядо са с Аллаха,
а с Христос сте три комита...
Немаш ли си майка, татко,
немаш ли си две дечиня...
Та си тръгнал да си патиш
за народ и за Родина...
Сам отвръща Леонида,
сам си мръщи гъсти вежди:
Аз съм български комита,
и пред фес не се навеждам.
Тая глава що я имам,
дека още права стои,
ке я пратам, дар да сторим,*

*чак в султанските покои.
Мойта вера, стара вера,
мойта мъка – македонска.
Турците от страх треперат,
ке се бием с трите войски.
Мен такъв ми е оброка,
со читаци да се стрелям...
Мойто око – точно око.
Ястреб в полет го уцелвам.
Три илядо спроти трима...
Ме предаде гръцки шпионин...
Мойто сърце – динамит е.
Мойта душа – кървав огин.
Бой се бием, бой от пладне,
ей, бре, турци, черни гърци,
душата давам, в плен не падам.
жив не падам в чужди ръци,
Загинал е юнак Томе,
Таушанов на баира...
Бери китки, бела моме,
и душите им прибирай.
Слънце зайде, рано зайде,
месечина е огрела...
Що огрея толкоз рано,
черна ли дойде неделя...
Мойто либе – манлихера,
мойто ложе е дъбрава.*

*С два куриума в револвера
аз на турчин се не давам.
Ей, ти тебе, юзбашийо,
баш джандарин, гевгелийо,
ке ти кажам две-три думи -
имам само два куриума.
Ей, ти тебе, баш серсеме,
по един за теб, и мене.
Тристо души съм споминал,
три илядо срещу трима.
Ела, вака, по-навака,
да ти велим два-три лафа.
Срам да му е на султанот,
срам за царство агарянско,
срам за царските джамии,
демо прати толкоз войска,
две момчета да убие...
Мойта песен – недопята,
два патрона в револвера...
Вардар варди ми децата.
А душата – стара вера.
Тръба тръби в Гевгелия,
лежи Леонид убиен...
Гледа го Свети Илија
и лице си в облак крие.
И лице си в облак крие,
ой, војводо, ти, юначе.
млад комита, харамия,
цела Гевгелија плаче,
плаче тейко, вие мама,
плаче мало и големо,
лежи кървав на мегдана,
лежи мъртъв, капитана,
плюят го мухи зелени,*

*глава му на кол набиват,
храчат го мангали черни,
и кълнат го баш серсеми.
Семка гнила, семка малка...
Семка наша, семка жалка.
Сбрала се е Гевгелия,
мъртъв лежи Леонида.
Пита го Свети Илија,
думи му отгоре идат,
що требва ти, Леониде,
бой да водиш со поганец,
бой да водиш, да загинеш
млад, напети, капитане...
Отговаря Леонида,
с мъртва си уста отвръща:
Пак готов съм да умирам,
ако в живите ме върнеш!
Нас у родната утроба
род на гибел ни орисва.
Нас заченват ни бунтовни,
Истанбул да го бастиишем...
Те си бранят падишаха,
ние браним Македония.
Те загиват за Аллаха,
ние мреме за свобода...
Нас ни раждат и обричат
да умрем по своя воля.
Други ористта си сричат,
Ние пишеме история.
...Гроб му копат в Гевгелия,
гроб му копат, пеят песен...
Жив е харен харамия,
не е Леонид убиен...
Леонид не е убиен...*

Pesem se intertekstualno opira na ljudsko, kar je razvidno že iz enakega naslova, pri predelavi pa avtor v zgradbo dodaja več dramskih elementov, značilnih za epske pesnitve. Že na začetku se pojavi nov lik, in sicer v dialogu z glavnim junakom. Sveti Ilija nagovarja Leonida, naj premisli o svojih namenih, opozarja ga, da se približuje drzna in številčno močnejša vojska, njega pa doma čaka družina. Vojvoda, tokrat poimenovan samo kot Leonid, torej človek brez formalnega naziva v družbenozgodovinskem okviru, odgovarja, da so pred njim pomembni izzivi, njegova dela pa niso odločilna le za njega, ampak za usodo vsega ljudstva. Predano odgovarja, da se kot pravi komit bori v imenu vseh Bolgarov in Makedoncev, za svobodo svojih ljudi je pripravljen narediti vse, v njem se je vnela sveta jeza, njegovo srce je dinamit. Nikakor ne pristaja na ujetost in podložnost turškemu sultanu, zato se domisli, da bo zadnja dva metka porabil za to, da odreši sebe in ohrani svoj ponos, ne da bi se predal sovražniku. Leonid obleži sredi bojnega polja, še truplo napadejo muhe in oskrunijo njegovo izmučeno mlado telo, vse naokrog joka, v Gevgeliji spet trobijo trobente, Leonidu pa se oglasi sveti Ilija, poln obžalovanja, nakar mu Leonid spet zatrdi, da je bilo vredno, kajti po lastni

svobodni volji se je odločil in umrl za svobodo. Nazadnje ga ljudstvo proslavi, kajti ni bil poražen, temveč je zavestno žrtvoval samega sebe zavoljo vseh.

Rumen Leonidov je priznan pesnik, urednik, založnik in publicist ter prevajalec iz ruskega in francoskega jezika. Rodil se je 17. maja 1953 v Sofiji v Bolgariji. Leta 1979 je diplomiral iz bolgarščine na Univerzi Paisija Hilendarskega v Plovdivu, že od takrat pa se ukvarja z urednikovanjem, sprva časopisov Средношколско знаме (Srednješolska zastava) in Студентска трибуна (Študentska tribuna), nato pa številnih drugih etabliranih časnikih, kot so Литературен вестник (Literarni časopis), Български месечник (Bulgarski mesečnik), Смут (manjka prevod), Власт (Oblast), Бизнес уик (Poslovni teden), Поглед (Pogled), Книжарница (Knjigarna) in Животът днес (Življenje danes), pri čemer je bilo v obdobje Živkovega socializma še zlasti problematično in družbenopolitično nesprejemljivo sodelovanje pri disidentskih revijah Мост (Most) и Глас (Glas). Poleg tega deluje tudi na področju založništva, in sicer je najprej sodeloval pri združenju Свободно поетическо общество (Svobodna pesniška družba), nato pa pri založbi Fakel. V okviru slednje je leta 2010 ustanovil portal Fakel.bg (pred tem se je imenoval LiRa.bg), ki ga tudi samostojno ureja, na njem pa objavlja pomembne prispevke o izidih knjig in literarnih dogodkih, intervjuje s kulturniki ter recenzije, obenem pa vse ustvarjalce poziva k doslednosti in transparentnosti.

Kot precej ploden pisec je avtor pesniških zbirk Предупреждение (Opozorilo, 1977), И огњят си спомни за искрата (Tudi ogenj se spomni na iskro, 1982; 2004), Голям и малък (Velik in majhen, 1990), Неточните размери на живота (Neustrezne življenjske razmere, 1995), Край на митологията (Konec mitologije, 1997; 2009), Нощта на продавача (Prodajalčeva ноќ, 1997), Класически парчета (Klasični odlomki, 1999) in Сляпа неделя (Slepa nedelja, 2011), Румботавър (Rumbotaver, 2013) in Покаяние Господне“ (Gospodovo kesanje, 2019). Med drugim je izdal je tudi zbirko esejev Уплашеният човек (Prestrašeni človek, 2011).

Je član Društva bolgarskih pisateljev in Bolgarske akademije znanosti in umetnosti, sicer pa je sodeloval v številnih komisijah za dodeljevanje najprestižnejših nagrad v Republiki Bolgariji. Tudi sam je bil večkrat nagrajen, med drugim s plaketo Ivana Nikolova leta 2011 za poezijo Сляпа неделя (Slepa nedelja).

Prej omenjeni nagradi Melniški večeri poezije in VMRO sta za Leonidova še posebej pomembni zaradi njegove osebne preteklosti, s čimer je mišljena predvsem družinska zgodovina, poleg tega pa avtorja umeščata tudi v širši južnoslovanski prostor in mu dajeta mednarodno priznanje, kar pa mu je izrekla tudi slovenska literarna scena, in sicer je Rumen Leonidov leta 2012 na mednarodnem pesniškem festivalu prejel kristal Vilenica. Slovenskemu prostoru se je avtor sicer predstavil že prej, najneposredneje leta 2009, ko je gostoval v Medani na festivalu Dnevi poezije in vina, tedaj pa je izšla tudi knjiga z naslovom Z vrha jezika s pesmimi v prevodu Metoda Čeparja, Namite Subiotto in Boruta Omerzela Gre za izbor njegove poezije, ki ga je pripravil Ljudmil Dimitrov, poleg tega pa je napisal tudi spremno besedo.

Vsekakor pri Rumenu Leonidovu prevladujejo pronicljive misli, ogromno (samo)ironije, prevpraševanje uveljavljenih predstav, njegovo najmočnejše orožje pa je jezik. Dokaz za to vidimo v pesmi He се чете (Brez podpisa) (2009: 80-81):

He се чете

*Aз се подписвам спокойно
под собствените си мисли
аз се подписвам спокойно
под всички присъди срещу деня
аз се подписвам спокойно
„не се чете“ при мене се чете*

*ако искате ме четете
но ме оставете да се подписвам
спокойно:
Cm. Cmp. Страх.*

Цитирана литература:

Acca 2019: Acca, В. Дядо Леонид. Факел, 1. 10. 2019. На: <http://old.fakel.bg/index.php?t=6844>.

Войводата Леонид – балканският лъв 2018: Трета възраст, Национален независим седмичник, 3.10.2018:

<https://www.tretavazrast.com/articles/%D0%B2%D0%BE%D0%B9%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%BB%D0%B5%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%B4-%D1%8F%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2-%D0%B1%D0%BB%D0%BA%D0%BD%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%BB%D1%8F%D1%82-%D0%BB%D1%8A%D0%B2>.

Македонска трибуна 2018: „Чутовният юнак Леонид Янков (Откъс от книгата "Помним делата ви" от Иван Бабев)“. На: http://www.makedonskatribuna.com/leonid_jankov.html.

Среща-разговор 2010: Среща-разговор с Румен Леонидов. Зари 4, 2010: <http://zari-bg.net/feature/718.html>.

Leonidov 2009: Leonidov, R. Zvrha jezika. Prev. Metod Čepar, Borut Omerzel, Namita Subiotto. Spremna beseda: Ljudmil Dimitrov. Ljubljana: Študentska založba, 2009.

Rumen Leonidov 2012: V: Vilenica. 27. Mednarodni literarni festival = International Literary Festival. Ur. Tanja Petrič, Gašper Troha. Ljubljana: Društvo slovenskih pisateljev, 2012. 200-213.

Willenpart 2009: Willenpart, A.: Človek brez vesti nima pravice, da se imenuje človek. Dnevnik, 29.8.2009: <https://www.dnevnik.si/1042294692>.